

Danmarks afståelse af Norge



Velegnet til 0. - 6. klasse

Lege og legetøj
fra omkring 1800
samt eksempler på
tidens genstande

Dette materiale kan suppleres med:

Historisk dagbog
Historisk kogebog

Vejledning til underviseren

Formål og målgruppe

Formålet med dette hæfte er at præsentere eleverne for lege og legetøj fra omkring 1800 samt klæde eleverne på til den folkelige event på Hindsgavl Slot den 24. maj 2014. Hæftet henvender sig til alle klassetrin.

Hvis en klasse vælger at fremstille eksempler på tidens genstande eller legetøj, har klassen mulighed for at få en bod på den folkelige event på Hindsgavl den 24. maj 2014, hvor de kan sælge legetøjet og således tjene penge til klassekassen. Historiske lege er en del af den folkelige event på Hindsgavl. Interesserede klasser har her mulighed for at optræde med en af tidens lege med deres eget producerede legetøj, eller med legetøj museet stiller til rådighed. Klasser, der ønsker at tage aktiv del i den folkelige event på Hindsgavl, skal kontakte Middelfart Museum.

Indhold

1. Generelt om legetøj og lege omkring 1800
2. Forslag til legetøj
 - Snurretop med eller uden snor
 - Lerkugler
 - Tøndebånd
 - Træsværd
 - Trægevær
 - Træhellebard
 - Kæphest
 - Kludedukke
 - Diskos
 - Stylter
3. Genstande til det historiske marked på Hindsgavl, den 24. maj 2014
 - Dukatpunge
 - Beklædningsdele
 - Træarbejder

Generelt om legetøj og lege omkring 1800

Mange af nutidens populære børnelege – gemme, fangeleg, springe buk, røvere og soldater, ride på kæphest, lege med dukker o.s.v. – har i forskellige varianter været populære gennem århundreder.

De fleste børn lavede legetøjet selv af træ, ler, brugte tøndebånd, muslingskaller, klude og andre forhåndenværende gratis materialer. De voksne så gerne, at legetøjet havde en opdragende og udviklende virkning. Kludedukker skulle f.eks. lære pigerne at være gode husmødre, mens stofbolde skulle fremme børnenes motorik (gribe, løbe, kaste bolden). Fyens Stifts Patriotiske Selskab udskrev ligefrem en konkurrence, hvor der uddeltes en præmie til den, der kunne fremstille det bedste legetøj. Kravene til legetøjet var, at det skulle være bearbejdet med smag, det skulle være billigt at købe, og det skulle både more og udvikle barnets evner.

Legetøjet bestod hovedsagligt af kludedukker, bolde syet sammen af klude, lerkugler, tøndebånd, trægeværer, stylter, snurretoppe o.s.v. Tinsoldater, keramikdukker og lignende kostbarheder har fandtes hos overklassen, men i Middelfart har dette været en stor sjældenhed i 1807-1814.

Skønt værdiløst i økonomisk betydning så havde legetøjet høj værdi hos børnene, der jo også ofte havde brugt lang tid på selv at fremstille legetøjet. En populær leg helt op til det 20 århundrede, der understreger den værdi børnene tillagde legetøjet, handlede om at vinde lerkugler (senere de mere kostbare marmorkugler) fra hinanden. Legen kunne f.eks. foregå ved at man gravede et hul i jorden. Børnene skulle nu se, hvem der fra afstand af kunne kaste sin lerkugle nærmest/eller i hullet. Vinderen fik herefter lov til med pegefingern som ”kø” at støde de andres kugler i hullet. De kugler, der ramte i hullet, måtte vinderen beholde.

Børnene brugte også helt primitive effekter til deres gruppelege. Efter nutidig standard kan disse fælleslege virke voldsomme og farlige. De spillede f.eks. en form for rundbold, hvor man i stedet for en bold og et bat brugte en stor pind til at vippe en mindre pind ud med. Den mindre pind var placeret på f.eks. to mursten. Børnene ude i ”marken” skulle så forsøge at gribe den flyvende pind, ligesom man i nutidens rundbold skal gribe bolden. En mere fredelig version af denne leg går ud på, at forskellige hold konkurrerer om at vippe den lille pind ud mod et mål i ”marken”. Målet kan f.eks. være en træstub eller en indtegnnet cirkel. Det hold, der rammer tættest ved målet, har vundet.

En anden lidt voldsom leg handlede om at ”stikke øjet ud på skomageren”. To deltagere står bøjet forover med bagdelen mod hinanden. Mellem benene har de en tyk, ca. 130 cm lang gren, som de begge to holder om med begge hænder. Foran den ene er der placeret en ”skomager”. Den bestod i gamle dage af en halmvisk på ca. en fods højde. Det gælder nu om for den ene deltager at vælte ”skomageren” med grenen, imens den anden deltager skal forsøge at forhindre det.

”Trække stok” var en tredje leg, der kunne give skader. To børn sidder overfor hinanden med bøjede knæ og fødderne presset mod den andens fødder. Imellem sig holder de en solid stok med begge hænder. Det gælder nu om, at trække modstanderen op at stå.



Stikke øjet ud på skomageren



Trække stok

Forslag til legetøj

Det er ikke et krav, at legetøjet fremstilles med autentiske materialer såsom hørgarn, ler o.s.v. Man må gerne f.eks. erstatte ler med trylledej. Vi vil dog fraråde, at man anvender plastik og andre materialer, der ikke minder om materialer fra begyndelsen af 1800-tallet.

Snurretop med eller uden snor



Materialer til simpel snurretop: rundstok og oval træskive med hul i midten.

Materialer til snurretop med snor: simpel snurretop, træhåndtag udskåret til gaffel, snor, træstykke til at binde snoren omkring og hive snurretoppen i gang.

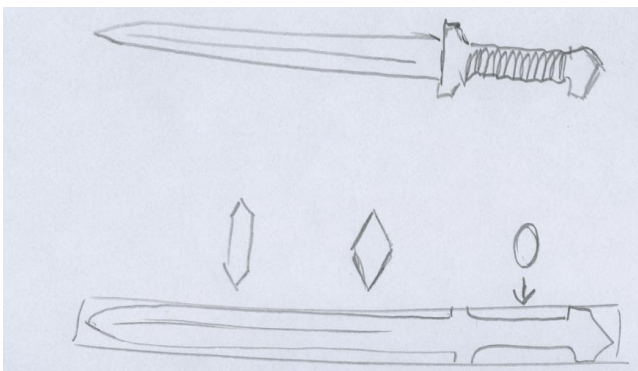
Lerkugler

Trilles i en størrelse som marmorkugler – kan fremstilles af bagt trylledej.

Tøndebånd

At trille med tøndebånd var en af børnenes yndlingstidsfordriv, når de skulle tilbagelægge længere afstande til fods.

Træsværd



Materialer: Bræt og snor. Kan f.eks. fremstilles med et rundt fæste omviklet med snor samt en klinge med spids og kanter.

Trægevær

Saves ud af et bræt. Evt. bores et hul til ”aftrækkeren”.

Træhellebard

Under krigen 1807-1814 blev almuen boende nær kysterne indkaldt til at varetage kystbevogtningen. De skulle selv sørge for bevæbningen. Mange havde ikke råd til et gevær, derfor mødte de op med et mere eller mindre primitive våben. Det mest avancerede våben var hellebarden – et kombineret hug- og stikvåben. Bønderne mødte også op med udrettede leer og høtyve. Sidstnævnte så hærledelsen sig dog frabedt.

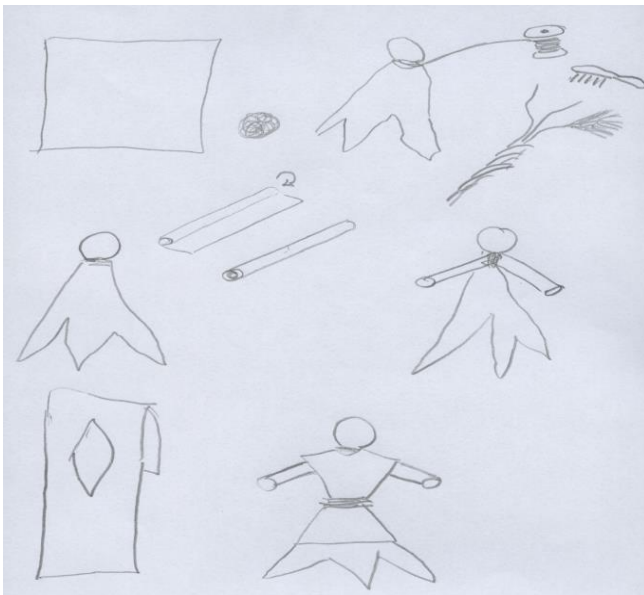


Materialer: Øksehovedet saves ud i f.eks. krydsfiner. En ca. 2 m lang rundstok udgør spyddet. Hellebarden kan evt. dekoreres.

Kæphest

Kan fremstilles på tilsvarende vis som hellebarden blot med en kortere rundstok. Øksehovedet erstattes af et hestehoved, der kan pyntes med hår.

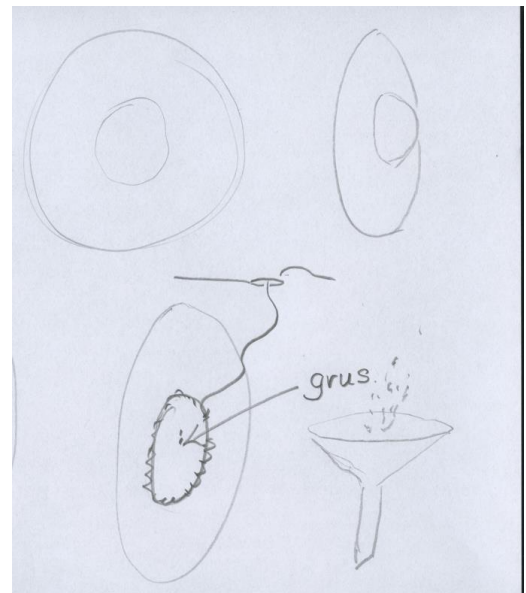
Kludedukke



Materialer: Stof, uldgarn (udredes til hår).

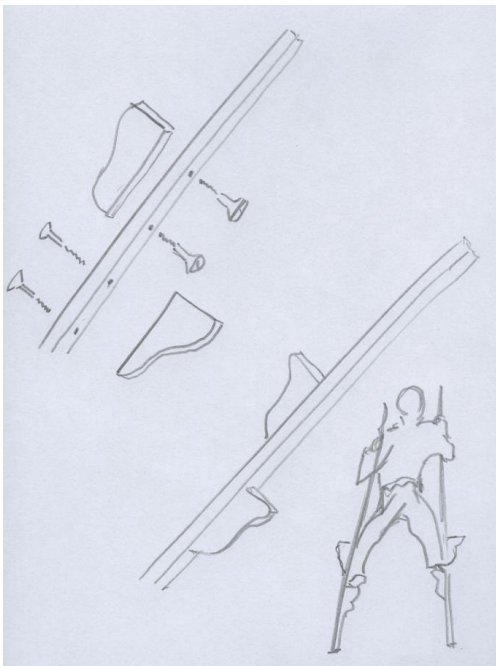
Diskos

I en erindring om de spanske soldaters ophold i Danmark i 1808 nævnes, at de spanske soldater spillede diskos med børnene. Diskossen og legen er desværre ikke nærmere beskrevet. En hurtig lavet "spejlægs"-diskos kan fremstilles af to sammensyede stykker stof med grus i midten. "Spejlæggets" kanter syes sammen til sidst.



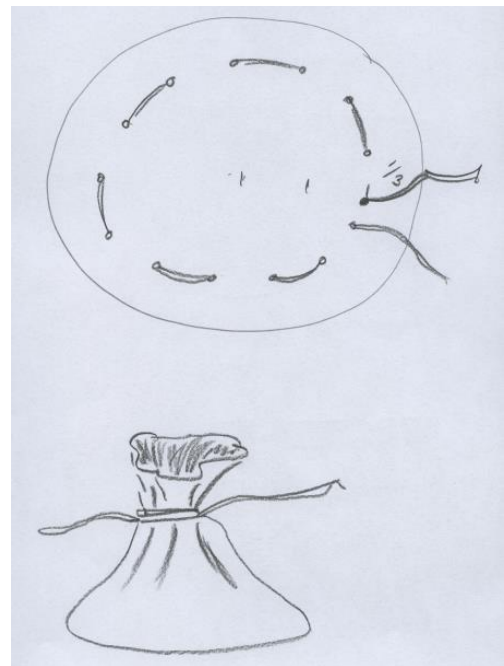
Stylter

Materialer: stolper, skruer, lim.



Dukat- og tobakspunge

Materialer: f.eks. læder.



Genstande til det historiske marked på Hindsgavl, den 24. maj 2014

Ovennævnte legetøj

Beklædningsdele (papkysler, forklæder, huer etc.)

Træarbejder (f.eks. træskeer – kun fantasien sætter grænser. Find evt. eksempler og opskrifter på internettet)

Formål

I januar 2014 er det 200 år siden den danske stat måtte afstå Norge til Sverige ved Kielerfreden. 434 års politisk union mellem Tvillingeriget Danmark-Norge var slut. Danmark blev dermed en af Revolutions- og Napoleonskrigenes helt store tabere. Norge vedtog efter afståelsen sin egen moderne grundlov, som landet fik lov til at beholde, selv om det blev tvunget i union med Sverige.

Nederlaget i 1864 og den efterfølgende afståelse af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg kom til helt at overskygge for tabet af Norge. Først i de senere år er historikerne begyndt at rette fokus på 1814, og den betydning det relativt fredelige brud med Norge har haft både for den danske selvforståelse og for vores forhold til nordmændene.

Formålet med undervisningsforløbet er at gøre eleverne bekendte med Tvillingeriget Danmark-Norge samt følgevirkningerne af skilsmissen i 1814.

Undervisningsmaterialet ligger også i en printvenlig version på www.middelfart-museum.dk under fanen Aktiviteter.

Yderligere oplysninger fås ved henvendelse til:

Videncenter Vejlbj, Skoleafdelingen
Att.: Skolekonsulent Lars Jensen
Vejlbjvej 9, 5500 Middelfart
www.middelfart.dk
Tlf.: 88 88 55 00 Direkte: 88 88 57 44

eller

Middelfart Museum
Algade 8, 5500 Middelfart
www.middelfart-museum.dk
info@middelfart-museum.dk
Tlf.: 64 41 47 41



Middelfart
KOMMUNE


MiddelfartMuseum